

POMOC PRAWNA
PORADY OBYWATELSKIE
MEDIACJA

sursum
corda
STOWARZYSZENIE
w górę serca

EDUKACJA PRAWNA

poradnik

PRAWO SPADKOWE

np.ms.gov.pl

pomocprawna.sc.org.pl

TESTAMENT I ZASADY ZWIĄZANE ZE SPADKIEM

Już za życia możemy zdecydować, co stanie się z naszym dobytkiem po śmierci - wystarczy sporządzić testament. Uprawnienie takie ma każda osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnej, a zatem pełnoletnia i niebędąca częściowo lub całkowicie ubezwłasnowolniona. Sprawy spadkowe reguluje Kodeks cywilny, a konkretnie art. 922 - 1088 księgi czwartej tego kodeksu, która za-tytułowana jest „Spadki”.

WAŻNE ZASADY ZWIĄZANE Z TESTAMENTAMI I SPADKAMI

W przypadku sporządzenia testamentu następuje dziedziczenie testamentowe, zaś wobec jego braku - ustawowe. **Warto pamiętać, że testament może być w każdej chwili odwołany i to w całości lub części.** Ponadto daną osobę można wydziedziczyć i zostaje ona wówczas wy-lączona z kręgu spadkobierców (art. 928 kc).

Spadkobiercą nie może być osoba nieżyjąca. Dziedziczyć może nato-miast dziecko nienarodzone, poczęte przed otwarciem spadku, jeśli uro-dzi się żywe.

Pominięcie w testamencie małżonka, zstępnych oraz rodziców, jeśli byliby powołani do spadku z ustawy, daje im prawo dochodzenia zachow-ku (art. 991 kc). W sytuacji gdy uprawniony do zachowku jest trwale niezdolny do pracy lub zstępny to małoletni - przysługuje mu udział spadkowy w wysokości 2/3, a w innych wypadkach 1/2 tego udziału.

Aby odziedziczyć spadek, trzeba złożyć oświadczenie, że się go przyjmuje. Można to zrobić przed notariuszem lub sądem. Jeżeli oświad-czenie takie nie zostanie złożone w terminie 6 miesięcy od dnia dojścia do spadkobrania, uznaje się, że osoba przyjęła spadek z dobrodziej-stwem inwentarza. Oznacza to, że zna obowiązki spadkodawcy, a więc i ewentualne długi spadkowe, odpowiada spadkobiorca do wysokości odziedziczonego majątku. Jeżeli uchybiło się powyższemu terminowi

i jest to usprawiedliwione okolicznościami sprawy, można go przywrócić, składając w ciągu roku odpowiedni wniosek do sądu (art. 1019 kc).

Gdy osoba powołana do dziedziczenia na mocy testamentu odrzuci spadek poprzez odpowiednie oświadczenie, w jej miejsce wchodzi reszta osób powołanych do spadku w testamencie, a wobec ich braku ma miejsce dziedziczenie ustawowe. Wówczas pierwszą grupę spadkobierców stanowi małżonek i dzieci spadkodawcy, a następnie dalsi zstępni, rodzice i rodzeństwo.

Kiedy zmarły nie pozostawił po sobie rodziny, spadkobiercą zostaje gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy.

W celu nabycia spadku należy przeprowadzić postępowania sądowe. Wtedy w wyniku dziedziczenia powstaje tymczasowa wspólność. Trzeba zatem dokonać działu spadku. Może on nastąpić na mocy umowy między spadkobiercami lub na skutek orzeczenia sądu na żądanie któregoś z spadkobierców (art. 1037 kc). Umowa jest możliwa, gdy wszyscy spadkobiercy są zgodni co do sposobu podziału spadku. Brak takiej jednomyślności powoduje konieczność przeprowadzenia postępowania sądowego. Dział spadku dokonywany jest poprzez podział fizyczny - rozdzielenie rzeczy lub cywilny - sprzedaż i rozdzielenie uzyskanych kwot między współspadkobierców. Ponadto spadkobierca, który przyjął spadek, może go zbyć (art. 1051 kc).

Kazus 1. ODRZUCENIE SPADKU

Pani Anna rozwiódła się ze swoim mężem kilka lat temu. Miała z nim dwie córki, które obecnie są jeszcze małoletnie. Mężczyzna zmarł, a kobieta dowiedziała się od jego rodziny, że miał on ogromne długi. Co może zrobić pani Anna? Czy jej córki odziedziczą długi po ojcu?

Spadkobiercy muszą zdawać sobie sprawę, że mogą odziedziczyć nie tylko majątek, ale również długi. Takiej sytuacji można jednak uniknąć - służy temu właśnie odrzucenie spadku. W sytuacji, kiedy w skład spadku wchodzi głównie długi, będzie to często jedyne rozwiązanie. Odrzucenie spadku umożliwia ponadto uniknięcia wielu problemów natury formalnej i potencjalnych kosztów związanych np. ze sporządzeniem spisu inwentarza.

CO ZROBIĆ ABY ODRZUCIĆ SPADEK?

Spadkobierca musi w ciągu 6 miesięcy od momentu śmierci spadkodawcy lub dowiedzeniu się o niej **złożyć odpowiednie oświadczenie, jeśli chce skutecznie odrzucić spadek**. Może to zrobić na dwa sposoby - albo **przed notariuszem albo w sądzie rejonowym właściwym dla swojego miejsca zamieszkania**. Jeśli chodzi o dokumenty, które musi posiadać, to oprócz dowodu osobistego powinien mieć przygotowany również akt zgonu spadkodawcy.

SKUTKI ODRZUCENIA SPADKU

Odrzucenie spadku to **poważna decyzja, która jest nieodwołalna**, dlatego też powinna być bardzo dobrze przemyślana. Wywołuje skutki nie tylko dla potencjalnych spadkobierców, ale także konsekwencje dla ich najbliższych. W przypadku odrzucenia spadku spadkobierca zostaje wyłączony z dziedziczenia i jest traktowany tak, jakby nie dożył otwar-

cia spadku. Oświadczenie o odrzuceniu spadku mogą złożyć zarówno spadkobiercy ustawowi jak i testamentowi.

Skutkiem odrzucenia spadku przez daną osobę jest to, że nie otrzyma ona ani aktywów ani pasywów. Utraci też ona prawo do zachowku.

W wyniku odrzucenia spadku przez spadkobiercę spadek mogą przejąć zstępni, czyli długi mogą odziedziczyć dzieci spadkobiercy. W takim przypadku ważne jest, aby odrzucić spadek też w ich imieniu.

ODRZUCENIE SPADKU PRZEZ MAŁOLETNIEGO

Aby w wyniku odrzucenia spadku długi nie przeszły na małoletnie dzieci, należy **złożyć wniosek o odrzucenie spadku ich imieniu**. Aby tego dokonać, konieczne jest zwrócenie się o zgodę do wydziału rodzinnego sądu rejonowego. We wniosku należy wskazać, w jaki sposób przyjęcie spadku mogłoby wpłynąć negatywnie na finansowe bezpieczeństwo dziecka. Sąd po dokonaniu analizy sytuacji wyrazi zgodę na odrzucenie spadku przez małoletniego.

KTO I W JAKICH SYTUACJACH MA PRAWO ODRZUCIĆ SPADEK?

Oświadczenie o odrzuceniu spadku może złożyć zarówno spadkobierca ustawowy, jak i testamentowy. Powód odrzucenia jest nieistotny.

Oświadczenie o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku należy złożyć w terminie 6 miesięcy od dnia otwarcia spadku w przypadku spadkobierców ustawowych oraz od dnia ogłoszenia testamentu w przypadku spadkobierców testamentowych.

Jeśli spadkobierca odrzuci spadek, powołani w jego miejsce spadkobiercy otrzymują 6-miesięczny termin na złożenie stosownego oświadczenia, odliczany od dnia, w którym dowiedzieli się o odrzuceniu spadku przez spadkobiercę pierwotnego.

PORADA

W omawianej na początku sytuacji pani Anna nie dziedziczy po byłym mężu, ponieważ jest po rozwodzie. Powinna jednak odrzucić spadek w imieniu swoich małoletnich córek. Musi jednak wcześniej uzyskać zgodę sądu opiekuńczego.

Źródło: unsplash.com

Kazus 2. RODZINA NIE CHCE POKAZAĆ TESTAMENTU

Zmarła mama pana Janusza. Mężczyzna dowiedział się, że pozostawiła sporządzony własnoręcznie testament, a w nim zapisała całą majątek swojej córce - jego siostrze. Pan Janusz twierdzi, że matka za życia cały czas mówiła, że chce mu zapisać jedną z działek, dlatego jest zdziwiony takim obrotem sprawy. Dodatkowo mężczyzna ma bardzo poważny problem. Wielokrotnie już zwracał się do siostry, aby pokazała mu testament, siostra jednak konsekwentnie odmawia. Czy pan Janusz może coś zrobić w tej sytuacji i zobaczyć testament?

Sytuacja opisana w kazusie wcale nie należy do rzadkości. W życiu dość często zdarza się bowiem, że jedna osoba z grona spadkobierców nie chce pokazać innym testamentu. Takie sytuacje reguluje kodeks postępowania cywilnego - a konkretnie art. 646 kpc. **Przepis ten brzmi następująco:**

 „Osoba, u której znajduje się testament, jest obowiązana złożyć go w sądzie spadku, gdy dowie się o śmierci spadkodawcy, chyba że złożyła go u notariusza”.

§2. „Kto bezzasadnie uchyla się od wykonania powyższego obowiązku, ponosi odpowiedzialność za wynikłą stąd szkodę. Ponadto sąd spadku może nałożyć na uchylającego się grzywnę”.

OBOWIĄZEK ZŁOŻENIA TESTAMENTU W SĄDZIE SPADKU

Każda osoba, czy to fizyczna czy prawna, u której znajduje się testament i która dowiedziała się o śmierci spadkodawcy, jest obowiązana złożyć go w sądzie spadku, chyba że złożyła go u notariusza.

Obowiązek ten dotyczy:

- testamentu własnoręcznego,
- pisma stwierdzającego treść testamentu ustnego,
- testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego (wtedy taki testament sądowi przesyła notariusz),
- testamentu allograficznego (sporządzanego w obecności świadków).

Osoba, u której znajduje się testament, jest obowiązana złożyć go w sądzie także wtedy, gdy podejrzewa, że testament jest nieważny lub nieskuteczny. Jeżeli protokół zawierający oświadczenie ostatniej woli spadkodawcy pozostał w organie gminy, wobec którego spadkodawca złożył swoje oświadczenie, organ ten przesyła sądowi spadku oryginał protokołu, jeżeli zaś został wydany spadkodawcy, obowiązek obciąża osobę, u której znajduje się ten protokół.

Niezastosowanie się do tego przepisu jest zagrożone sankcją. Przepis art. 646 § 2 kpc przewiduje w stosunku do osoby, która bezzasadnie uchyla się od wykonania ciążącego na niej obowiązku, następujące dwie sankcje:

- odpowiedzialność odszkodowawczą względem osoby, która wskutek tego zaniechania poniosła szkodę, w szczególności względem spadkobiercy lub zapisobiercy. Odpowiedzialność ta opiera się na podstawie winy (art. 415 kc). Poszkodowany może dochodzić naprawienia szkody w drodze procesu.
- sąd spadku może z urzędu nałożyć na uchylającego się grzywnę w wysokości przewidzianej w art. 163 § 1 kpc.

PORADA

W opisaney na początku sytuacji pan Janusz powinien zwrócić się do sądu i złożyć wniosek o nakazanie złożenia testamentu.

Kazus 3. JAK NAPISAĆ TESTAMENT

Pan Antoni napisał testament na komputerze, wydrukował go, a następnie własnoręcznie, bardzo starannie podpisał. Czy testament pana Antoniego będzie ważny?

Jedynym sposobem, aby zdecydować o rozdysponowaniu majątku gromadzonego przez całe życie jest testament. Jeśli zmarły nie pozostawił testamentu, mamy do czynienia z tzw. dziedziczeniem ustawowym, czyli do dziedziczenia są powołane osoby wskazane w przepisach kodeksu cywilnego.

KTO MOŻE SPORZĄDZIĆ TESTAMENT?

Sporządzić i odwołać testament może tylko osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych, co w praktyce oznacza, że musi to być osoba pełnoletnia, która nie została ubezwłasnowolniona.

KIEDY TESTAMENT JEST WAŻNY?

Zgodnie z art. 949 §1 kodeksu cywilnego testament własnoręczny można sporządzić w ten sposób, że spadkodawca:

- napisze testament w całości pismem ręcznym,
- własnoręcznie go podpisze,
- opatrzy testament datą.

Brak spełnienia dwóch pierwszych przesłanek pociąga za sobą zawsze nieważność testamentu.

Data na własnoręcznie sporządzonym testamencie nie jest niezbędna, jeżeli jej brak nie wywołuje wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu, co do treści testamentu lub co do wzajemnego stosunku kilku testamentów (art. 949 § 2 kc). Należy podkreślić, że **ważny testament własnoręczny, musi być w całości na-**

pisany ręcznie, a więc nie może być np. napisany na komputerze i tylko podpisany ręcznie.

Kolejną istotną kwestią jest **podpis własnoręczny**. Podpis spadkodawcy w testamencie własnoręcznym powinien być pod rygorem nieważności złożony pod pismem zawierającym rozrządzenie na wypadek śmierci. Podpis zamieszczony w innym miejscu niż pod treścią, czyli np. na marginesie, jest ważny tylko wówczas, gdy związek podpisu z treścią rozrządzenia jest oczywisty (Uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów z dnia 5 czerwca 1992 r., III CZP 41/92).

Trzeba też wiedzieć, że testament może zawierać rozrządzenia tylko jednego spadkodawcy. O tej zasadzie powinni przede wszystkim pamiętać małżonkowie. Nie mogą oni bowiem sporządzić testamentu wspólnego. Każdy z małżonków musi sporządzić odrębny testament.

W testamencie do dziedziczenia spadkodawca powołuje jedną lub kilka osób. Gdy ich udziały w spadku nie są wskazane w testamencie, przyjmuje się, że dziedziczą one w częściach równych.

PORADA

W podanym na początku przykładzie testament napisany przez pana Antoniego na komputerze i opatrzony podpisem własnoręcznym będzie nieważny. Testament powinien być w całości napisany piśmem ręcznym przez spadkodawcę.

Źródło: pixabay.com

Kazus 4. PRAWO DO ZACHOWKU

Pani Alina zwróciła się po poradę prawną. Niedawno zmarła jej rodzona siostra. Pani Alina od wielu osób słyszała, że w takiej sytuacji może jej przysługiwać prawo do zachowku. Czy to prawda?

CO TO JEST ZACHOWEK?

Zachowek to uprawnienie do określonej części majątku spadkodawcy, które ma na celu ochronę najbliższych dla spadkodawcy osób. Dotyczy ono sytuacji, kiedy spadkodawca pomija bliskie osoby w testamencie.

KTO MOŻE WYSTĄPIĆ O ZACHOWEK?

Zgodnie z art. 991 kodeksu cywilnego **prawo do zachowku** przysługuje: **zstępny, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy**, którzy byliby powołani do spadku z ustawy.

Trzeba pamiętać, że roszczenia uprawnionego z tytułu zachowku przedawniają się z upływem pięciu lat od ogłoszenia testamentu.

JAKA JEST WYSOKOŚĆ ZACHOWKU?

Z tytułu zachowku uprawnionemu należy się połowa udziału spadkowego, który przypadłby osobie uprawnionej do zachowku, gdyby doszło do dziedziczenia ustawowego. Jeśli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy, albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni, należą mu się dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym.

Zachowek może być określony jedynie w kwocie pieniężnej, a jego spełnienie nie może polegać na wydaniu jakichkolwiek rzeczy z masy spadkowej.

JAK SIĘ WYLICZA ZACHOWEK?

Aby wyliczyć wysokość należnego zachowku trzeba wykonać kilka kroków:

1. najpierw należy **obliczyć udział uprawnionego w spadku**, tak jakby dziedziczył zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego,
2. następnie trzeba **określić wysokość substratu zachowku i ustalić, czy uprawnionym do zachowku jest małoletni lub też niezdolny do pracy** (wtedy wysokość zachowku jest większa),
3. na końcu należy **zestawić ze sobą wszystkie wartości**.

Należy pamiętać, że przy ustalaniu udziału stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku **uwzględnia się też spadkobierców niegodnych oraz tych, którzy odrzucili spadek**. Nie bierze się natomiast pod uwagę spadkobierców, którzy **zrzekli się dziedziczenia** i tych, którzy **zostali wydziedziczeni**.

Przy obliczaniu zachowku **uwzględnia się zapisy windykacyjne** dokonane przez spadkodawcę, ale nie uwzględnia się zapisów zwykłych i poleceń. Darowizny uczynione dla spadkobierców **zawsze wlicza się**, ustalając substrat zachowku, a te na rzecz osoby obcej lub dalszego krewnego **dolicza się do spadku**, jeśli zostały uczynione **mniej niż dziesięć lat przed otwarciem spadku**.

PORADA

W podanym na początku przykładzie siostra zmarłej osoby chce wiedzieć, czy ma prawo do zachowku. Udzielając odpowiedzi na tak postawione pytanie, trzeba powiedzieć, że pani Alinie nie będzie przysługiwało takie prawo, bowiem wśród osób uprawnionych do zachowku nie ma rodzeństwa spadkodawcy.

Kazus 5. STWIERDZENIE NABYCIA SPADKU

Zmarł tata pani Marii nie zostawiając testamentu. Pani Maria zastanawia się czy jakaś część jego majątku się jej należy?

PO CO JEST STWIERDZENIE NABYCIA SPADKU?

W momencie śmierci spadkodawcy nie zawsze jest jasne, kto jest spadkobiercą i w jakim zakresie. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, kiedy dochodzi do dziedziczenia testamentowego, w wyniku którego spadek ma przypaść osobie spoza rodziny. Czasem dla rodziny treść testamentu jest dużym zaskoczeniem. Dlatego też ustawodawca musiał stworzyć zasady dziedziczenia, aby było wiadomo kto dziedziczy, na jakiej podstawie i w jakiej części. Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku w pewnych sytuacjach jest jedynym dowodem, że ktoś jest spadkobiercą.

W polskim prawie stwierdzenie nabycia spadku może nastąpić na dwa sposoby:

- 1. w postępowaniu sądowym** (poprzez sądowe postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku)
- 2. przed notariuszem** (tzw. akt poświadczenia dziedziczenia).

Z wielu względów ważne jest, aby spadkobierca mógł się legitymować wobec innych osób dokumentem potwierdzającym jego prawo do spadku. W tym celu właśnie sporządza się albo stwierdzenie nabycia spadku albo akt poświadczenia dziedziczenia. Stwierdzenie nabycia spadku nie powoduje jeszcze przejścia na spadkobiercę praw i obowiązków. Jest jedynie dowodem tego, że dany spadkobierca takie prawa i obowiązki posiada. W postanowieniu tym sąd nie rozdziela poszczególnych składników majątku między spadkobierców. Wskazuje tylko, kto jest uprawniony do spadku i w jakiej części.

JAK WYGLĄDA POSTĘPOWANIE?

Celem stwierdzenia nabycia spadku jest ustalenie, kto nabył prawa do spadku po danej osobie. Podczas postępowania sąd określa uprawnionych do dziedziczenia po zmarłym. Trzeba pamiętać, że sąd sam nie wszczyna takiego postępowania, a dopiero po złożeniu przez uprawnioną osobę wniosku, od którego pobierana jest opłata sądowa. Warto zaznaczyć, że w tym przypadku nie ma mowy o pozwie, ponieważ postępowanie jest bezsporne i ma charakter nieprocesowy. Stwierdzenie nabycia spadku następuje zawsze po przeprowadzeniu rozprawy, na którą wzywani są wszyscy spadkobiercy.

Sąd bada, kto jest spadkobiercą oraz czy spadkodawca pozostawił po sobie testament. Organ wymiaru sprawiedliwości może stwierdzić nabycie spadku przez spadkobierców, choćby byli nimi inne osoby niż wskazane we wniosku przez uczestników. To pozwala na uniknięcie możliwości nabycia spadku przez osoby nieuprawnione, albo wręcz próbujące wyłudzić prawa do spadku. **Sąd nie bada, jakie składniki wchodziły w skład spadku, ale w postanowieniu kończącym postępowanie obowiązany jest wymienić wszystkich spadkobierców, którzy nabyli spadek oraz określić wysokość przypadających im udziałów w części ułamkowej.**

Stwierdzenie nabycia spadku może nastąpić również w postępowaniu o dział spadku. Także w tym postępowaniu sąd nie może działać z urzędu i niezbędny jest wniosek osoby zainteresowanej.

PORADA

W polskim systemie prawnym nabycie spadku następuje *ex lege* (czyli z mocy samego prawa) z chwilą otwarcia, czyli z momentem śmierci spadkodawcy. Dziedziczenie nastąpi niezależnie od tego, czy zostały w jego przedmiocie sporządzone jakieś dokumenty.

Kazus 6. DZIEDZICZENIE USTAWOWE

Pan Michał zginął śmiercią tragiczną w wypadku samochodowym. Nie sporządził testamentu zawierającego jego ostatnią wolę. W chwili śmierci pozostawał w związku małżeńskim i miał dwoje małoletnich dzieci. W jaki sposób będą po nim dziedziczyć?

CZYM JEST DZIEDZICZENIE USTAWOWE?

Dziedziczenie ustawowe to obok testamentu najczęstszy sposób dziedziczenia w Polsce. Jak wynika z samej nazwy, dziedziczenie następuje w tym przypadku na podstawie przepisów prawa, które zostały zawarte w kodeksie cywilnym. Na podstawie ustawy spadkobranie następuje wówczas, gdy spadkodawca nie pozostawił po sobie testamentu np. w przypadku nagłej śmierci w wypadku lub w sytuacji, gdy osoby powołane do spadku na podstawie spisanego testamentu nie chcą lub nie mogą być spadkobiercami.

Można przyjąć, że dziedziczenie na podstawie ustawy to swoiste domniemanie ostatniej woli spadkodawcy, który nie sporządzając testamentu, godzi się na rozwiązania, w myśl których spadek przypadnie osobom dla niego najbliższym. Również sformułowanie testamentu tylko w stosunku do części spadku spowoduje, iż pozostała część spadku będzie dziedziczona na podstawie reguł wynikających z przepisów ustawy.

Warto zauważyć, że jeśli spadkodawca nie ma zamiaru wydziedziczyć, czyli wykluczyć z dziedziczenia kogoś ze swoich bliskich, sporządzanie testamentu nie jest potrzebne. Przy założeniu, że po śmierci majątek ma zostać przekazany najbliższej rodzinie, można pozwolić, aby dziedziczenie odbyło się na podstawie przepisów ustawy, która dokładnie określa krąg osób uprawnionych do spadku oraz udziały im przypadające. Może się nawet okazać, że w niektórych przypadkach takie rozwiązanie będzie korzystniejsze i spowoduje szybsze nabycie spadku przez właściwe osoby.

SPADKOBIERCY USTAWOWI

Z przepisów prawa wynika udział przypadający na każdego spadkobiercę, przy czym wielkość udziałów została wyrażona w postaci liczby określonej ułamkiem. Wysokość udziałów poszczególnych spadkobierców zależy zatem od ilości uprawnionych do spadku. Aby omówić powyższe zagadnienie, trzeba wiedzieć, że spadkobiercy ustawowi zostali podzieleni na cztery grupy, przy czym spadkobiercy należący do grupy dalszej będą dziedziczyć dopiero w sytuacji, gdy nie będzie spadkobierców należących do grupy bliższej.

Kodeks cywilny określa następujący porządek dziedziczenia:

Należy nadmienić jeszcze, że w przypadku, gdy któryś ze spadkobierców nie dożyłby otwarcia spadku, należny mu udział przypada jego dzieciom tj. zstępnym spadkodawcy.

Podsumowując - pierwszeństwo do spadku dziedziczonego na podstawie przepisów ustawy ma I grupa spadkobierców. Dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. W przypadku gdy brak jest dzieci oraz dalszych zstępnym (np. wnuków, prawnuków itd.) spadkodawcy, dziedziczą osoby z II grupy. Udział spadkowy każdego z rodzi-

ców, który dziedziczy w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy, wynosi jedną czwartą całości spadku. W braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały spadek przypada jego rodzicom w częściach równych.

W przypadku braku osób z grupy II, spadek otrzymają zaliczeni do grupy III dziadkowie spadkodawcy.

PORADA

Udziały małżonka i dzieci w spadku są równe, z zastrzeżeniem, że udział małżonka nie może być mniejszy niż $\frac{1}{4}$ spadku. W związku z tym w omawianej na początku sytuacji żona pana Michała oraz jego dzieci odziedziczą spadek w wysokości po $\frac{1}{3}$.

Źródło: unsplash.com

Kazus 7. PRZYJĘCIE SPADKU W PRAWIE POLSKIM

Pani Aneta niedawno pochowała tatę. Po jego śmierci dowiedziała się, że zostawił jej w spadku działkę, której wartość rynkowa wynosi około 50 tys. złotych, ale też spore długi, przekraczające kwotę 200 tys. złotych. Co powinna zrobić Pani Aneta?

Zgodnie z polskim prawem spadkobierca może:

- **przyjąć spadek wprost** tzn. bez ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe (tzw. przyjęcie proste),
- **przyjąć spadek z ograniczeniem** tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza),
- **odrzuć spadek.**

Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku można złożyć w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Brak oświadczenia spadkobiercy w tym terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

PRZYJĘCIE PROSTE

Jeśli ktoś zdecyduje się na przyjęcie proste spadku, oznacza to, że przyjmuje go bez żadnych ograniczeń. W takim przypadku odpowiadać będzie też za ewentualne długi spadkowe zarówno majątkiem spadkowym, jak i swoim własnym. Jeżeli więc odziedziczy spore zobowiązania finansowe, których wartość będzie wyższa niż wartość spadku, będzie musiał je oddać z „własnej kieszeni”. Z tego powodu **na przyjęcie spadku wprost najlepiej zdecydować się, gdy ma się pewność, że spadkodawca nie pozostawił po sobie długów albo też są one niewielkie.**

PRZYJĘCIE Z DOBRODZIEJSTWEM INWENTARZA

Bezpieczną opcją jest przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Spadkobierca odpowiada wtedy za ewentualne długi spadkowe tylko do wysokości odziedziczonego majątku. Dzięki temu nie ucierpi jego własny budżet, gdy okaże się, że spadkodawca miał długi, o których jego bliscy nie wiedzieli.

W polskim prawie cywilnym przyjęcie spadku z ograniczeniem odpowiedzialności za długi spadkowe jest opcją domyślną. Nie trzeba udawać się do sądu czy notariusza, by z niej skorzystać.

ODRZUCENIE SPADKU

Jeśli natomiast ktoś chce odrzucić spadek, może to zrobić w ciągu sześciu miesięcy od daty śmierci spadkodawcy lub od momentu, w którym się o niej dowiedział. Kiedy spadkobierca się na to zdecyduje, będzie traktowany, jakby nie dożył otwarcia spadku. Jednak jego udział będzie podlegał dziedziczeniu ustawowemu, więc trzeba wtedy pamiętać również o odrzuceniu spadku w imieniu dzieci. Konieczne będzie wtedy uzyskanie zgody sądu opiekuńczego.

PORADA

W sytuacji opisanej na początku, długi, jakie przekazałby pani Anecie jej tata, zdecydowanie przekraczają korzyści wynikające z odziedziczenia przez nią działki. W takim przypadku kobieta powinna odrzucić spadek po swoim tacie.

Kazus 8. RODZAJE TESTAMENTÓW

Pani Anna chciałaby sporządzić testament. Chce mieć przy tym pewność, że będzie on ważny, choć z trudnych względów rodzinnych zamierza zapisać spadek obcej osobie. Jaki rodzaj testamentu powinna wybrać?

W kodeksie cywilnym zostały wyróżnione dwie kategorie testamentów:

- **testamenty zwykłe** - do tej kategorii zaliczamy testamenty **notarialne, allograficzne oraz holograficzne**, czyli własnoręczne.
- **testamenty szczególne** - wyróżniamy tu następujące testamenty: **ustny, podróżny i wojskowy**.

TESTAMENTY ZWYKŁE

Testamenty zwykłe mogą być sporządzone w każdym czasie, przez każdą osobę, która posiada zdolność do czynności prawnych. Dopóki taki testament nie zostanie odwołany, będzie ważny i wiążący.

Testament holograficzny - czyli własnoręczny. Jako wymogi formalne dla ważnego sporządzenia testamentu własnoręcznego ustawodawca zastrzega konieczność, by spadkodawca napisał go w całości pismem ręcznym, podpisał i opatrzył datą. Brak daty nie będzie pociągał jednak za sobą nieważności testamentu, jeśli tylko nie istnieją wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do jego sporządzenia, co do treści testamentu lub co do wzajemnego stosunku kilku testamentów.

Testament notarialny - może być sporządzony przez notariusza w formie aktu notarialnego. Testament ten musi zawierać m.in. datę i miejsce jego sporządzenia, imię i nazwisko notariusza oraz adres siedziby jego kancelarii, a także stwierdzenie, że akt został odczytany, przyjęty i podpisany oraz podpisy biorących udział w akcie, obecnych przy jego sporządzaniu i podpis notariusza. Notariusz zobowiązany jest do ustalenia tożsamości osoby zamierzającej sporządzić testament.

Testament allograficzny - ustny, sporządzany w obecności urzędnika i dwóch świadków. Urzędnikiem tym może być np. wójt, burmistrz, prezydent miast, starosta, marszałek województwa, sekretarz powiatu albo gminy lub kierownik urzędu stanu cywilnego. Oceniając ważność testamentu allograficznego, trzeba ustalić, czy osoba urzędowa, która przyjęła oświadczenie woli spadkodawcy, mieściła się w katalogu osób uprawnionych do tego w myśl przepisów kodeksu cywilnego obowiązujących w dacie sporządzania danego testamentu. Po złożeniu ustnego oświadczenia woli przez testatora w obecności osoby urzędowej i dwóch świadków, konieczne jest spisanie tego oświadczenia w protokole. Dokument może być sporządzony pismem ręcznym lub przy pomocy komputera i następnie wydrukowany. Jedynie podpisy pod tym protokołem będą musiały być złożone własnoręcznie. Podpisy składają: spadkodawca, urzędnik oraz świadkowie.

Jeżeli spadkodawca nie może podpisać protokołu, należy to zaznaczyć w protokole ze wskazaniem przyczyny braku podpisu. Osoby głuche lub nieme nie mogą sporządzić testamentu w formie testamentu allograficznego.

TESTAMENTY SZCZEGÓLNE

Testamenty te mogą być sporządzone tylko w określonych sytuacjach i nie są trwałe. Testament traci moc z upływem 6 miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niezachowanie formy testamentu zwykłego, chyba że spadkodawca zmarł przed upływem tego terminu. Bieg terminu ulega zawieszeniu na czas, w ciągu którego spadkodawca nie ma możliwości sporządzenia testamentu zwykłego.

Testament ustny - to oświadczenie woli spadkodawcy składane w obecności co najmniej trzech świadków. Możliwość sporządzenia testamentu w tej formie istnieje w razie istnienia obawy rychłej śmierci, a także jeśli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione.

Testament podróżny - może być sporządzony tylko podczas podróży na polskim statku morskim lub powietrznym. Spadkodawca składa wtedy oświadczenie woli przed dowódcą statku lub jego zastępcą oraz w obecności dwóch świadków. Oświadczenie to jest spisane przez dowódcę lub jego zastępcę z podaniem daty. Następnie dowódca lub jego zastępca musi dokonać odczytania testamentu w obecności świadków. Pismo musi zostać podpisane przez spadkodawcę, świadków testamentu oraz dowódcę statku lub jego zastępcę.

Testament wojskowy - jest to ustne oświadczenie woli spadkodawcy w obecności sędziego wojskowego lub w obecności dwóch jednocześnie obecnych świadków, a w przypadku kiedy spadkodawca nie może się podpisać - w obecności trzech jednocześnie obecnych świadków. Ponadto, w obawie nagłej śmierci wskutek odniesionych ran lub choroby, czy wskutek innych okoliczności, które znacznie utrudniają lub uniemożliwiają sporządzenie testamentu w trzech wymienionych wcześniej formach, możliwe jest sporządzenie testamentu poprzez oświadczenie ostatniej woli dwóm świadkom niejednocześnie obecnym.

PORADA

W sytuacji opisanej na początku pani Annie z całą pewnością należy doradzić, aby udała się do notariusza i u niego sporządziła testament. Powinna tak zrobić, ponieważ bardzo trudno jest podważyć testament notarialny.

Kazus 9. NA CZYM POLEGA DZIAŁ SPADKU

Pani Alicja oraz jej troje rodzeństwa odziedziczyli spadek po rodzicach. Wszyscy chcieliby zostać właścicielami działki, która jest jedną z tych należących do masy spadkowej, a położona jest w bliskim sąsiedztwie powstającej autostrady. Czy rodzeństwo może zrobić dział spadku umowny u notariusza?

W sytuacji, gdy kilku spadkobierców odziedziczyło spadek, powstanie wspólność majątku spadkowego. W praktyce oznacza to, że wszyscy spadkobiercy są współwłaścicielami całego spadku i wszystkich wchodzących w jego skład przedmiotów. Jeżeli więc po zmarłym mężczyźnie spadek odziedziczyła żona i dwoje dzieci - każde w części po 1/3, to jeżeli do masy spadkowej wchodzi nieruchomość z domem, żona i dzieci będą współwłaścicielami tego budynku, a udział we współwłasności domu będzie wynosił po 1/3.

Oczywiście najbardziej komfortową sytuacją będzie ta, kiedy spadek przypadnie tylko jednej osobie. Wtedy nie trzeba przeprowadzać działu spadku, ponieważ jedynym właścicielem przedmiotów wchodzących w skład spadku będzie ten spadkobierca.

W dokonanym przez sąd stwierdzeniu nabycia spadku (czy też notarialnym poświadczeniu dziedziczenia) jest wskazany ułamek, który określa, jaką część w całym majątku spadkowym dziedziczy każdy ze spadkobierców. Aby więc uregulować sytuację, żeby konkretne składniki spadku stały się własnością konkretnych osób, trzeba przeprowadzić sprawę o dział spadku i podzielić majątek spadkowy. Do czasu przeprowadzenia działu spadku majątek spadkowy będzie stanowił jedną całość.

Działu spadku można dokonać na dwa sposoby:

- 1. Umowny dział spadku** - podział majątku spadkowego w drodze umowy wymaga zgodnej woli wszystkich współspadkobierców. Brak zgody choćby jednego z nich wyłącza możliwość dokonania umownego

działu spadku. Umowa dotycząca podziału może być zawarta w dowolnej formie. Jeżeli jednak przedmiotem działu spadku jest nieruchomości, albo przedsiębiorstwo, w którego skład wchodzi nieruchomości, to taka umowa powinna być zawarta w formie szczególnej, w formie aktu notarialnego.

2. **Sądowy dział spadku** - jeśli między spadkobiercami nie ma zgody co do sposobu podziału spadku, może on zostać przeprowadzony tylko w postępowaniu sądowym. Do wszczęcia takiego postępowania wystarczy, aby jeden ze spadkobierców złożył wniosek, a wszyscy pozostali staną się uczestnikami w sprawie. Postępowanie będzie dotyczyło wszystkich przedmiotów wchodzących w skład spadku. Jeśli jednak istnieją ważne powody, dział spadku może zostać ograniczony do części spadku.

W postępowaniu działowym sąd musi ustalić skład majątku spadkowego i jego wartość. Podstawą może być spis inwentarza, który można też uzupełnić. Jeżeli jednak taki spis nie został dokonany, sąd dokona ustaleń na podstawie wyjaśnień składanych przez uczestników postępowania.

Organ wymiaru sprawiedliwości podzieli spadek w sposób fizyczny lub cywilny. Podział fizyczny polega na tym, że przedmioty zostaną podzielone i przyznane poszczególnym spadkobiercom. Jeżeli składników masy spadkowej nie da się podzielić idealnie, można to uwzględnić poprzez dokonywanie dopłat.

Natomiast podczas podziału cywilnego przedmioty zostają sprzedane, a uzyskana kwota podzielona między spadkobierców. Sposób podziału wybiera sąd, chyba że wskażą go uczestnicy postępowania i nie będzie on sprzeczny z zasadami współżycia społecznego oraz nie naruszałby uzasadnionego interesu osób uprawnionych.

SKUTKI DZIAŁU SPADKU

Skutki prawne działu spadku są takie, że do majątków osobistych poszczególnych spadkobierców wchodzi przyznane im prawa mająt-

kowe. Z momentem dokonania działu (sądowego albo umownego) ustaje wspólność majątku spadkowego.

Ponadto od chwili działu spadku każdy z dotychczasowych współspadkobierców odpowiada za długi samodzielne, w stosunku do wielkości przysługującego mu udziału.

PORADA

Aby zrobić dział spadku pani Alicja i jej rodzeństwo muszą pójść do sądu i zrobić sądowy dział spadku. Umowny dział w tym przypadku jest niemożliwy ze względu na to, że między spadkobiercami nie ma zgody co do sposobu podziału.

Publikacja opracowana w ramach działań z zakresu edukacji prawnej, prowadzonych przez Stowarzyszenie Sursum Corda w 2021r.

WERSJA AUDIO PORADNIKA

dla osób niewidomych
i słabowidzących
dostępna po zeskanowaniu
kodu QR

**Ponad połowa punktów
nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego
w Polsce jest prowadzona przez organizacje pozarządowe,
jako zadanie publiczne powierzane przez starostów lub prezydentów,
w efekcie corocznego, otwartego konkursu ofert.**

SURSUM CORDA oznacza „w górę serca!”.

W tym zawołaniu zawiera się cała nasza misja - **pomagać w trudnej sytuacji**
i dawać nadzieję na to, że może być lepiej.
Dla tych, którzy chcą się angażować i wspierać projekty dobroczynne - tworzymy warunki
do skutecznego działania, w klimacie zaufania i czytelnych zasad.

Jedną z form naszej aktywności jest prowadzenie od 2016r.
sieci punktów **nieodpłatnej pomocy prawnej, poradnictwa obywatelskiego i mediacji**
oraz urozmaicona edukacja prawna.

Stowarzyszenie Sursum Corda powstało w 2000 roku z inicjatywy grupy przyjaciół i profesjonalistów,
którzy wcześniej - przez 6 lat - angażowali się społecznie jako wolontariusze.
Jako organizacja pozarządowa jesteśmy apolityczni działamy na zasadzie „non profit”, czyli nie dla zysku.

Posiadamy status **organizacji pożytku publicznego**, co oznacza,
że możesz przekazać nam 1% podatku, który codziennie inwestujemy w mądre pomaganie.

Będzie nam miło, jeśli dołączysz do naszej załogi !

wolontariat

chcepomagac.org

pomoc
prawna
poradnictwo
obywatelskie

wypoczynek
na plus+

wypożyczalnia
SPRZĘTU REHABILITACYJNEGO

centrum
mediacji

OŚRODEK
pomocy
psst
penitencjarnej

Polubmy się:

fb.com/Stowarzyszenie.Sursum.Corda

www.sc.org.pl

szkolenia»»

pomoc ma MOC ! KRS 00000 20 382

wyślij SMS o treści **KRS** na nr **4321**, odeślemy Ci **za darmo** nasz nr KRS

NIEODPŁATNA POMOC PRAWNA

Możesz liczyć na

informację o stanie prawnym
lub obowiązkach i uprawnieniach

•
wskazanie sposobów
rozwiązania problemu prawnego

•
sporządzenie projektu pisma
(z wyłączeniem spraw
w toczących się już
postępowaniach), w tym
o zwolnienie z kosztów sądowych
lub o ustanowienie pełnomocnika

•
poinformowanie o kosztach
i ryzyku finansowym
skierowania sprawy do sądu

•
nieodpłatną mediację

•
informację o możliwościach
innej, darmowej pomocy

NIEODPŁATNE PORADNICTWO OBYWATELSKIE

Możesz liczyć na

rozpoznanie problemu
i udzielenie porady
dostosowanej do indywidualnej
sytuacji, zwłaszcza
w sprawach zadłużenia,
mieszkaniowych
oraz zabezpieczenia społecznego

•
poinformowanie
o przysługujących uprawnieniach
lub ciężących obowiązkach

•
wsparcie w samodzielnym
rozwiązywaniu problemu,
np. poprzez sporządzenie
planu wyjścia z trudnej sytuacji
oraz udzielenie pomocy
w jego realizacji, a także
skierowanie do odpowiednich
instytucji lub placówek
nieodpłatnej pomocy

•
skorzystanie
z nieodpłatnej mediacji

NIEODPŁATNA MEDIACJA

Możesz liczyć na

poinformowanie o możliwościach
i korzyściach polubownych metod
rozwiązywania sporów

•
przygotowanie projektu umowy
o mediację lub wniosku
o przeprowadzenie mediacji

•
przygotowanie projektu wniosku
o przeprowadzenie mediacji
w sprawie karnej

•
przeprowadzenie mediacji

•
udzielenie pomocy
w sporządzeniu do sądu
wniosku o zatwierdzenie ugody
zawartej przed mediatorem

MEDIACJA

jest dobrowolna,
nieformalna i poufna,
a mediator
jest osobą bezstronną

WARUNKI SKORZYSTANIA Z NIEODPŁATNEJ POMOCY

Z nieodpłatnej pomocy skorzystać może:

- **OSOBA FIZYCZNA** - po złożeniu oświadczenia, że nie jest w stanie ponieść kosztów odpłatnej pomocy prawnej,
- **PRZEDSIĘBIORCA PROWADZĄCY JEDNOOSOBOWĄ DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ** - po złożeniu dodatkowego oświadczenia o niezatrudnianiu innych osób w ciągu ostatniego roku oraz zaświadczeń dotyczących pomocy de minimis. **Obowiązuje rejestracja na wizyty.**

UDZIELANIE PORAD I MEDIACJI OSOBOM ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI

Pomoc jest udzielana co do zasady podczas osobistej wizyty w punkcie. Osoby ze znaczną niepełnosprawnością lub mające trudności w komunikowaniu się mogą liczyć na pomoc poza punktem, albo za pośrednictwem środków porozumiewania się na odległość (telefonu, poczty elektronicznej, komunikatorów internetowych). Poradę można uzyskać również przy udziale tłumacza migowego.